

Stad & Ambt

Driemaandelijke uitgave van de Historische Kring Stad en Ambt Almelo

31e jaargang nummer 4
oktober 2023

COLOFON

Uitgave van de Stichting Historische Kring
Stad en Ambt Almelo

Secretariaat:

H. (Hetty) Leusman, Jacob Marisstraat 8,
7606 HL Almelo tel: 06 55348532
E: bestuur@historischekringalmelo.nl

Redactie:

Hans Gerritsen
Jennie van der Horst- Hemmink
Hanschristiaan Krol
Herman Reckman

Redactieadres:

Bellinckhofdwarsweg 3, 7604 PD Almelo
T: 0546- 813 677
E: redactie@historischekringalmelo.nl

Website:

www.historischekringalmelo.nl

Verschijningsdata:

Januari - april - juli - oktober
Kopij uiterlijk vier weken voor
verschijning inleveren bij redactieadres

Abonnementen:

Individueel lid € 23,- per jaar.
Begunstigers van de Stichting Historische
Kring Stad en Ambt Almelo ontvangen
vier maal per jaar dit tijdschrift, hebben
gratis toegang tot de lezingen en kunnen
deelnemen aan de excursies.
Losse nummers € 4,50

Bank:

NL 63 RABO 0381 3305 59

Druk:

Herman Media

Vormgeving en fotografie:

Herman Reckman

Omslag:

Boerderij aan de Oude Wierdenseweg in
Ambt Almelo

ISSN 1389-3068

In 1966 bestelde het Erasmus Lyceum een bus om met leerlingen van 5-hbs en het gymnasium de "Tempest" van Shakespeare te bezoeken in Deventer. Hetzelfde gebeurde voor een bezoek aan "Draussen vor der Tür" dat gespeeld werd in de schouwburg van Enschede. In feite een blamage. Ballet en grote toneelstukken, waarbij forse coulissen en wat grotere aantallen spelers hun rol speelden konden in Almelo niet worden opgevoerd. Het ontbreken van de mogelijkheid om een balletvoorstelling bij te wonen in Almelo zal de meeste leerlingen een zorg geweest zijn en misschien de "Tempest" ook wel.

Almelo liep fors achter op cultureel gebied qua accommodatie vergeleken met Hengelo en Enschede. Het Groenendal, sinds 1932 geëxploiteerd door bierbrouwer Oranjeboom, had een toneelzaal met 650 stoelen. Achter dat toneel gingen twee deuren open, trapje af en je stond op een parkeerplaats, maar het was beter dan het toneeltje van de Sociëteit.

Na de oorlog kreeg Kunstkring de Waag na veel drenzen de beschikking over de begane grond van het Waaggebouw als tentoonstellingsruimte. De gemeenteraad vergaderde boven, maar bij het woord toneeltoren kreeg het gemeentebestuur, in handen van KVP en PvdA, een waas voor de ogen terwijl toch op dat moment de textiel nog forse winst maakte.

Maar de achterstand werd een voorsprong. Na drie jaar bouwen werd in 1971 Cultureel Centrum De Hagen geopend met bijna 800 stoelen in de grote zaal. Het Groenendal, in 1970 gesloten, brandde twee jaar later af. Maar de textiel stortte in. Almelo werd een artikel 12-gemeente en De Hagen werd voor 1 (één) gulden in 1986 verkocht aan Van der Valk in ruil voor een jaarlijkse subsidie van 1 miljoen gulden. Almelo bespaarde zo een miljoen. Aan de Hofstraat verrees voor 25 miljoen het Theaterhotel, maar Almelo was terug bij af. Opnieuw lag, net als bij het Groenendal, het toneel in Almelo in handen van een commercieel bedrijf.

De familie Hammink is nu eigenaar. Voor grote producties als het Zwanenmeer kun je naar het Schouwburgplein. Voor kleine producties en de betere film ga je naar Hof88. Een mooi evenwicht, maar in de grote zaal van het Theaterhotel moet fors geïnvesteerd worden. Gemeente en Hammink liggen daarover heftig in de clinch over het bedrag en de verhoging van de jaarlijkse subsidie. Maar cultuur kost geld. Het Hofkeshuis aan de Grotestraat wordt straks het nieuwe onderkomen van het Stedelijk Museum. Dat is geweldig. Stap nog eens over je eigen schaduw. Blijf niet langer trekken aan een dood paard dat Hornbach heet en al 12 miljoen euro heeft gekost. Investeer in cultuur en doe dat structureel, want ook dat stoot Almelo op in de vaart der volkeren en zorgt voor een levendige binnenstad.

Hanschristiaan Krol

In dit nummer:

- 2 Jacob van Lennep in Almelo
- 4 De Loolee
- 6 Tussen Hagengracht en Schalderoi
- 10 Herman Gorter en Jacob Bendien
- 14 Aco
- 19 Stad Munster
- 21 De tijd hervonden 10 - Ben en Ria Ganzeboom
- 24 Nieuws van Stad & Ambt

Jacob van Lennep in Almelo

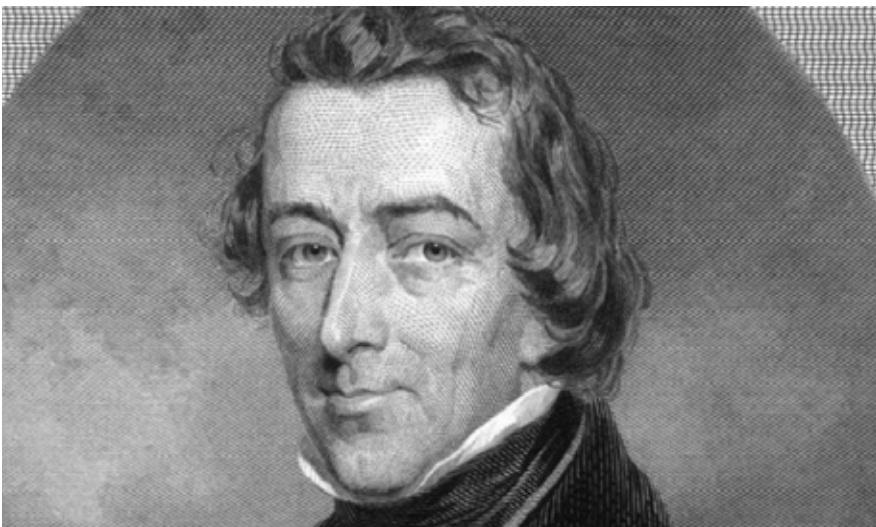
Door Hans Gerritsen

Op 22 juni jl. was het 200 jaar geleden dat Jacob van Lennep samen met Dirk van Hogendorp in Almelo waren. Ze maakten een voetreis door de Noordelijke Nederlanden. Beiden van goede komaf, waren net afgestudeerd in Leiden als meester in de rechten. Ze maakten in plaats van een traditionele Grand Tour door Europa een inspectietocht door Nederland. Deze reis had ook tot doel de netwerken in de betere kringen te verstevigen en te onderhouden. Ze kwamen ook door Twente. Wat waren hun ervaringen in Almelo?

Van Lennep en Van Hogendorp

Jacob van Lennep kwam uit een vooraanstaande en welgestelde Amsterdamse familie van regenten. Zijn vader was hoogleraar geschiedenis en klassieke talen aan het Amsterdamse Atheneum. Jacob van Lennep was reeds op jonge leeftijd gegrepen door theater en in het bijzonder door de Gijsbrecht van Amstel. Later zal hij zich ontwikkelen als schrijver, uitgever (van o.a. het werk van Joost van de Vondel en Multatuli) en kamerlid. Ten tijde van de voetreis is hij 21 jaar. Zijn reisgenoot was Dirk van Hogendorp, een zoon van de staatsman Gijsbert Karel van Hogendorp, die na de Franse Tijd een nieuwe Grondwet heeft opgesteld en voorbereidingen trof met het driemanschap met Van der Duyn van Maasdam en Van Limburg Stirum voor de terugkeer van de Oranjes, nu als monarchie. Dirk van Hogendorp zou later werken als substituut-officier bij de rechtbank in Amsterdam en raadsheer bij het gerechtshof in Zuid-Holland. Als hij met Van Lennep de voetreis maakt is hij 25 jaar oud. Beiden maken een verslag. Het verslag van Van Lennep is erg levendig en is in druk uitgegeven, eerst in 1942 en later in 2000 met een inleiding van Geert Mak en hertaald door Marita Mathijssen ¹⁾. Het verslag van Van Hogendorp is feitelijk en ambtelijk van aard en is niet gepubliceerd.

Jacob van Lennep

Nederland in 1823

Het Nederland van 1823 kwam net uit de Franse Tijd. Nederland was sinds 1813 weer onafhankelijk. Het land stond aan de vooravond van de industriële revolutie. De stoommachine werd nog niet veel gebruikt. Een groot deel van het land was nog onontgonnen, het was heide, hoogveen of moerasachtig gebied. Mensen komen in die tijd nauwelijks buiten de eigen woonomgeving, ze zijn sterk gebonden aan de eigen streek. De spoorwegen moesten nog worden aangelegd, vervoer vond plaats met de trekschuit, paard en wagen, diligences of men ging te voet. De wegen waren slecht en de reistijden lang. In de komende decennia zou alles in een stroomversnelling komen, de industrialisatie, ontginningen, de aanleg van wegen, kanalen en spoorwegen.

Jongens waren het, maar..

Van Lennep en Van Hogendorp waren als afgestudeerden jong, eigenzinnig en ook soms arrogant. Dat men een voetreis ondernam was al ongewoon. Gebruikelijk was een Grand Tour naar Frankrijk en Italië. Ook waren beiden adepten van Willem Bilderdijk. Deze was in Leiden privaattoespreker van vaderlandse geschiedenis. Hij had traditionele ideeën die krachtig ingingen tegen de Verlichting, het rationalisme en liberalisme. Geert

Mak noemt Bilderdijk een anti-revolutionair avant la lettre. De denkwijze van Bilderdijk stond haaks op de meer moderne benadering van de vaders van Van Lennep en Van Hogendorp, die beiden openstonden voor ideeën van de Verlichting. Het was voeding voor generatieconflicten.

Van Lennep neemt in zijn verslag geen blad voor de mond. In nu en dan krasse bewoordingen beschrijft hij personen, steden en landschappen. De onbevangen en ongenueanceerde benadering maken dat het verslag van Van Lennep zeer onderhoudend en leesbaar is.

Jacob van Lennep en Dirk van Hogendorp maken hun voetreis in de zomer van 1823 van 28 mei tot 2 september. Ze starten in Amsterdam richting het noorden, nemen de boot in Enkhuizen naar het eiland Urk, daarna de boot naar Lemmer. Daarna ging de reis door Fryslân en Groningen. Via Drenthe gaan ze naar Zwolle en langs de Ommerschans naar Bentheim.

Aankomst in Almelo

Vanuit Bentheim komen Van Lennep en Van Hogendorp Twente in. Via Losser lopen ze naar Enschede, ontmoeten daar burgemeester Blijdenstein en overnachten aldaar. Op 22 juli vertrekken ze en lopen langs heidevelden naar Hengelo en Delden waar ze in logement de Kroon het middagmaal gebruiken. Om 5 uur vertrekken ze naar Almelo. Dat gaat niet zonder ontberingen, ze raken de weg kwijt nadat ze, zoals ze schrijven, door een boerengehucht waren gekomen. Mogelijk is dit Bornerbroek. Ze komen bijna vast te zitten in een moeras. Ze slagen er in om verder te gaan, komen Almelo binnen vanaf de zuidkant en arriveren om 7 uur bij De Gouden Leeuw. Deze wordt aangeduid als herberg. De ontvangst is niet gastvrij, maar nadat Van Hogendorp kenbaar maakt de graaf te kennen, worden ze opeens snel en adequaat geholpen. Ze krijgen in de avond nog bezoek van advocaat Engbert, een studievriend van Van Hogendorp, die hen uitnodigt voor de volgende dag.

23 juli

Ze brengen 's morgens eerst een bezoek aan Engbert en daarna aan de familie Hofkes. Het is de textielfabrikant Hofkes die dan reeds een grote fabriek heeft in Almelo. Van Lennep beschrijft ook een blekerij en merkt op dat

Hotel de Gouden Leeuw in 1908

heel Almelo uit blekerijen lijkt te bestaan vanwege het water dat alom aanwezig is in de stad. Hij is onder de indruk van het ondernemerschap van Hofkes. Dat zal later in 1830 ook tot uitdrukking komen wanneer Hofkes als eerste in Twente een stoommachine aanschafte en gebruikte bij de productie ²⁾. Van Lennep vindt Almelo mooi, maar merkt ook op dat er weinig te zien is behalve de sociëteit. Het middagmaal dat aan de gastentafel (waarschijnlijk in de Gouden Leeuw) wordt gebruikt verloopt onplezierig en rommelig. Van Lennep ergert zich bont en blauw aan het gezelschap en de voortdurend open-en-dichtslaande deuren. De pet staat scheef bij Van Lennep en dat, gevoegd bij het stevige temperament, is de opmaat naar een bezoek aan de graaf dat overschaduwd wordt door irritatie en ongenoegen. In 1823 is Adolf Frederik Lodewijk van Rechteren Limpurg graaf van Almelo. Hij kan niets goed doen in de ogen van Van Lennep. Hij zou dingen door elkaar halen, het is volgens Van Lennep een zouteloos gesprek, de graaf is veel te traag met een verbouwing met het oog op zijn aanstaande huwelijk met de freule Van Massow ³⁾ en wordt door Van Lennep een “onnozele hals” genoemd.

Daarna gaan Van Lennep en Van Hogendorp biljarten in de sociëteit en hebben vervolgens een gesprek met de oudste van de gebroeders Hofkes. Deze vindt wel genade in de ogen van Van Lennep en wordt een “heel knappe jongeman” genoemd. Ze drinken rijnwijn en gaan naar de Gouden Leeuw om te overnachten.

Vertrek uit Almelo

Omdat het enorm hard regent wordt de vrienden geadviseerd de postwagen te nemen naar Deventer ook al doet deze er 11 uur over om de bestemming te bereiken. Lopen naar Deventer duurt acht uur. Onderweg komen ze echter een voerman tegen waarmee ze naar Rijssen rijden over een in de woorden van Van Lennep “akelige weg”. Ze zijn doornat en pauzeren. Ze gaan verder en na een tussenstop bij de molen bij Bathmen (nu het buurtschap Oude Molen) komen ze aan in Deventer waar ze zien dat er een weg aangelegd wordt die via Twente naar Pruisen zal gaan.

Van Lennep en Van Hogendorp vervolgen de reis door de Achterhoek en andere delen van Gelderland. Daarna gaat het met een zigzagkoers door Utrecht en Noord Brabant naar Zeeland. Via Overflakkee en Brielle komen ze aan in Maassluis. De gezamenlijke reis wordt afgesloten in Delft.

- 1) De zomer van 1823. Lopen met Van Lennep. Dagboek van zijn voetreis door Nederland. Bezorgd door Geert Mak en Marita Mathijssen. Zwolle, 2000.
- 2) De eerste stoommachine in Twente, Hanschristiaan Krol. Stad en Ambt januari 2021.
- 3) Wilhelmina Elisabeth van Massow (1793-1882). Ze trouwde in 1824 met Adolf Frederik Lodewijk van Rechteren.

De Loolee: bestrijden wateroverlast en een functie voor de scheepvaart

Door Hans Gerritsen

De Almelose Aa werd oorspronkelijk gevoed door de Loolee vanuit het zuidoosten en de Markgraven vanuit het noordoosten. De toevloed van water in Almelo was regelmatig zo hoog dat er sprake was van ernstige overstromingen in de stad. Er werd in de loop der jaren tal van maatregelen genomen. Tegelijkertijd werd de Loolee aangepast voor de turfvaart en andere handelsvaart. Een overzicht.

Het begin van de Loolee

De naam Loolee betekent Bosbeek. “Loo” en “lee” zijn oud-Nedersaksische woorden. Mogelijk verwijst de naam naar de bronnen van de beek in een toen bosrijke omgeving. De Loolee ontstaat uit een samenloop van een aantal beken in Twente. Op de hoogtekartaar van Twente zijn de heuvels in het oosten en zuidoosten goed zichtbaar. De beken en kleine waterstromen volgen het hoogteverschil in het landschap door naar het westen/noordwesten te stromen.

De Loolee wordt vanuit het zuiden gevoed door de Bornse Beek en de Oude Bornschebeek (stroomopwaarts naar het oosten heet deze de Gammelkerbeek). Uit oostelijke richting vanaf Oldenzaal de Spijkersbeek (bij Oldenzaal nog de Lemselerbeek), de Saasvelderbeek, Fleringer Molenbeek en Strootmansbeek (komen alle drie uit in de Spijkersbeek) en zoals gemeld de Gammelkerbeek zelf die bij Oldenzaal begint. De Deurningerbeek komt uit in de Gammelkerbeek. Er zijn nog veel andere kleine waterstromen in dit gebied.

Vanuit een wat hoger punt te midden van de beken in het buurtschap ‘t Loo bij Saasveld en Dulder vond handel plaats. Boomstammen werden aangevoerd uit het oosten en per schip vervoerd over de Loolee naar Almelo. Namen van wegen in dit gebied “Loodijk” en “Loohaven” verwijzen naar deze handelsactiviteiten.

Weezebeek en Doorbraak

De Loolee stroomt aanvankelijk in westelijke richting en buigt dan af naar het noordwesten en aangekomen in Almelo richting het noorden. Bij de monding van de Bornse Beek is een complexe situatie. Hier beginnen zowel de Weezebeek als de Doorbraak die aan de zuidkant van Almelo in westelijke richting langs de stad lopen, de Doorbraak aanzienlijk meer naar het zuiden. Dit zijn beide maatregelen die het debiet in de Loolee verminderen reeds voordat de Loolee de stad bereikt. De Doorbraak is mede vanuit ecologische motieven aangelegd. Het is een prachtig natuurgebied geworden.

Driehonderd meter voor de zogenaamde Jodenbrug in de Bolkshoekweg is een stuw aangebracht in de Loolee, de Mariastuw. De naam van de brug verwijst naar de achtergrond van de Almelose textielfabrikant Salomonson die het initiatief nam om destijds de brug te bouwen over de Loolee in de Bolkshoekweg.

Het Banisgemaal

De Loolee liep direct door in de Almelose Aa die aan het begin van Almelo De Hagen heet. In 1959 werd het Banisgemaal aangelegd waardoor het water van de Loolee bij grote toevloed kon worden uitgeslagen op het Kanaal Almelo-Nordhorn. De aanleg van het gemaal kon pas op het moment dat het Twentekanaal zijtak Almelo via het Kanaal Almelo de Haandrik aangesloten was op het Kanaal Almelo Nordhorn. Dat gebeurde medio jaren vijftig. Op deze wijze kon het water dat via het Banisgemaal uit de Loolee kwam worden afgevoerd. Er werd ten westen van de Tukkersdijk een watergang gegraven ten behoeve van het gemaal, een zgn. maaltocht. Op deze wijze kon de toevoer vanuit de Loolee naar de Almelose Aa gecontroleerd worden.

De noordelijke tak van de Loolee

Ten noorden van Tubbergen ontspringt de Markgraven. Tezamen met de Loolee was de beek de oorspronkelijke voeding van de Almelose Aa. Dat is zichtbaar op oude kaarten aan de V-vorm bij de Hagen. In de loop der tijd is de Loolee doorgetrokken naar het noorden ten behoeve van de turfhandel. Schippers kwamen vanaf de oostelijke kant van Vriezenveen, via de Schipsloot, Hollandergraven en de noordelijke tak van de Loolee naar Almelo en Borne. Dit deel van de Loolee werd gevormd door de oude benedenloop van de Markgraven en een vervolg dat nieuw gegraven werd of bestond uit bestaande afwateringskanalen in dit ontginningsgebied. Hoewel geen onderdeel van de oorspronkelijke natuurlijke stroomloop werd dit noordelijke gedeelte gezien als een volwaardig

onderdeel van de Loolee en als zodanig aangeduid op kaarten en in andere bronnen. IJzerman, de vierde dijkgraaf van het waterschap de Regge geeft aan dat de benedenloop van de Loolee als eindpunt heeft de hoeve Pieter Nardus bij de Hollander Graven. In zijn rubriek *Almelo toen, Almelo nu* beschrijft Gerard Vloedveld de Loolee op vergelijkbare wijze. De Markgraven was inmiddels gereduceerd tot een zijtak van de Loolee.

Het Lateraalkanaal

Vanuit het belang van waterbeheersing wordt in de jaren tachtig het Lateraalkanaal aangelegd. Hiermee wordt uitvoering gegeven aan het plan van ingenieur Vink uit 1923, zij het 60 jaar later. De gedachte is om het water aan de noordoostkant om de stad te leiden richting de Regge. Dat is dan ook wat er gebeurt bij de aanleg van het Lateraalkanaal. Het woord "lateraal" betekent "parallel aan" in dit geval parallel aan de Almelose Aa en de Weezebeek.

Ten behoeve van het Lateraalkanaal wordt een dam gelegd in het Kanaal Almelo Nordhorn, zodat het water naar het oosten stroomt. Vervolgens wordt een toegang gegraven vanaf het Kanaal Almelo-Nordhorn, daarna "gebruikt" het Lateraalkanaal de bedding van de benedenloop van de Loolee. Deze wordt nu echter doorgetrokken richting Vriezenveen om ten zuiden van dit dorp uit te monden in de Veeneleiding en uiteindelijk in de Regge.

Tot slot

De restanten van wat oorspronkelijk de benedenloop was van de Loolee moeten met een lampje gezocht worden, maar ze zijn er wel. In huidige situatie is de Loolee nog goed zichtbaar vanaf de P.J. de Kokstraat. Daarna zijn bochten herkenbaar tussen de oude wijk Rumerslanden en de nieuwe wijk Markgraven. De beek krijgt allure bij gedeelte langs het Aahuis aan de Krommendijk. De onderdelen van de benedenloop van de Loolee die resteren, zijn fraaie cultuurhistorische elementen die identiteit geven aan dit gebied.

De vele maatregelen om de toevoer van water naar de Almelose Aa te beperken hebben geholpen. Vooral het Banisgemaal en het Lateraalkanaal hebben daar aan bijgedragen. De Loolee heeft een belangrijke functie voor de handel gehad, in het bijzonder de turfvaart vanuit Vriezenveen.

*Met dank aan
Martijn Heuvelmans, Henk Jansen
en Harry Koop*

Tussen Hagengracht en Schalderoi of waarom nummer 21 verdwenen is

Door Hanschristiaan Krol

Een groot deel van de 20ste eeuw stond op de hoek van Hagengracht en Grotestraat Oude Eind een boekwinkel. Eerst van Lohuis, later van Broekhuis. Het pand, nummer 21, kwam leeg te staan als zovele panden in de Grotestraat. Het werd gesloopt. Nu staat er een appartementencomplex in donkerrode baksteen. Waar ooit Lohuis en Broekhuis de boeken top tien verkochten wordt nu gewoond. De bewoners hebben hun entree aan de Hagengracht. Daarom is Grotestraat nummer 21 verdwenen. De geschiedenis van dit pand tussen Hagengracht en Schalderoi weerspiegelt ook de geschiedenis van de Grotestraat. Eind 19de eeuw werd er voornamelijk gewoond. In de 20ste eeuw ging de straat in transitie. Het werd de langste winkelstraat van Twente, maar deze eeuw sloeg het verval toe. Winkel na winkel werd gesloten. Aan de horizon lonkt echter het herstel, doordat de Grotestraat voor een deel haar woonfunctie weer terug krijgt.

Het nieuwe pand

Een bruin bordje siert de nieuwe gevel met de tekst: "Hier stroomde onder een brugje in de Grotestraat het water van de Almelose Aa van de gracht om het kasteel naar de Götte en de Hagengracht.

Muren had Almelo niet. Het water was haar verdediging. Aan de binnenzijde van de gracht stond hier de Eschpoort. In 1489 gaven de Schepenen de poortwachters de opdracht om: *"alle nachten die sloetele brenghen deen naasten schepen, wanneer de poorten gesloeten is"*.

Het ANWB-bordje werd aangebracht op initiatief van de Historische Kring Almelo. Houd vervolgens je telefoon voor de QR-code om gelinkt te worden naar de website van de Kring voor het verhaal over de Eschpoort die sinds april terug is. Twee bogen kruisen elkaar nu boven de straat. Een lamp verlicht een mozaïek midden op het kruispunt met de naam van de poort, die ooit toegang tot de stad verschafte voor eenieder die voor zonsondergang kwam van Vriezenveen of Oldenzaal.

Sloop en archeologisch onderzoek

Toen nummer 21 gesloopt werd, trad het verdrag van Malta in werking. De plek was en is van archeologische waarde. De plattegrond van Almelo getekend door Jacobus van Deventer rond 1565 laat b.v. duidelijk bebouwing zien noordelijk van de Eschpoort. Een Europese regel verplicht dan eerst te graven voordat er wordt gebouwd. Het verslag van het archeologisch onderzoek van Laagland Archeologie en het verhaal van Albert Eshuis en Bert Nijkamp van hun bezoek aan de opgraving publiceerden we in januari 2022.

Het onderzoek leverde duidelijke aanwijzingen op voor bewoning in de late middeleeuwen, want naast de gracht zijn paalsporen en kuilen aangetroffen van bewoning

uit die periode. Daarna werd het terrein opgehoogd met ongeveer een halve meter lichtbruin zand waarin grijsbakkend aardewerk, steengoed en een enkele scherf van een kogelpot werd gevonden. Ook werden verbrande resten van met leem bestreken vlechtwerk aangetroffen. Mogelijk als restant van het vakwerk van de huizen. Daarna volgen de sporen van een smederij. Dat blijkt uit de smeedslakken, die in de Hagengracht zijn geworpen. Het is afval van het uithameren van smeedijzer. Een echte fundering van de smederij werd niet gevonden wel grote veldkeien die langs de perceelsgrens op een rij lagen. Meestal werd een smederij buiten de poort gebouwd vanwege het brandgevaar. Daarbij heeft Maria Wiegman ¹⁾ met mooi spoorwerk in notariële akten uit de tweede helft van de 16de eeuw een serie verwijzingen gevonden naar een smid en een smederij bij de Eschpoort. Zoals:

1563: Otto van Langen, richter van Almelo, verklaart dat Johan ter Ibbenhorst en zijn vrouw Trijne hebben bekend zijn broer Henryck Abbynck en diens vrouw Jenneken schadeloos te zullen houden van een voor hen gedane borgstelling tegenover Johan Smyt "vur die Eschporte" wegens 12 guldens, waarvoor zij hen als onderpand stellen hun beste paard... [HCO 214, regest 1195]

1555: een stuk land gelegen in het gericht Almelo voor de Oisteressche aan de ene zijde langs de voerweg tussen de landerijen van Johan van Alen en Johan Smits ... [HCO 214, regest 1071]

Daarna bleef de plek bewoond, want op het achtererf is een leemvloer gevonden uit de 17de of 18de eeuw plus allerlei afval uit deze tijd, waaruit bleek dat er in die periode een huis stond met een zandstenen fundering, bakstenen muren en een pannendak. Aan de Grotestraat werd blijkbaar het vakwerk vervangen door de duurdere baksteen die langer meeging en met een pannendak leverde dat meer veiligheid, wanneer er brand uitbrak.

1832

Het stukje Grotestraat met nummer 21 tussen Hagengracht en Schalderoi komt weer helder in beeld in 1832 ²⁾. Het Kadaster leverde voor Stad- en Ambt Almelo prachtige gedetailleerde kaarten met daarin de uitgetekende percelen voorzien van een nummer dat doorkoppelt naar een eigenaar en zijn of haar beroep. De percelen kregen ook een waardebeoordeling, want de

hele operatie moest Den Haag de basis leveren voor de onroerendgoedbepaling. Tussen Hagengracht en Schalderoi staan vier percelen getekend: de nummers 53, 52, 51 en 50. Molenaar Derk Berends is eigenaar van 53 en 51 met huis, erf en schuur. Daar tussenin Albertus Mollink koopman. Op de hoek van het Schalderoi staat het huis met erf van weduwe Petrus Ronaldus. Zij bezit ook nog een aantal kleine perceeltjes langs het Schalderoi. Een eerste voorzichtige conclusie op basis van de kadastragegevens, archeologisch onderzoek, de kaart van Jacobus van Deventer en het bronnenonderzoek van Maria Wiegman zou kunnen zijn dat sinds de late middeleeuwen dit stuk van de Grotestraat bewoond werd door middenstanders van smid naar molenaar en koopman.

De Grotestraat in 1853

De 19de eeuw

Halverwege de 19de eeuw logeerde P.J. Lutgers uit Loenen aan de Vecht in Almelo. Hij was schilder, maar vooral tekenaar van stadsgezichten, die blijkbaar goed verkochten. Hij tekende in 1853 de achterkant van een aantal huizen met hun tuinen aan de Hagengracht, afgesloten door een hekje. Een brugje over de Hagengracht geeft toegang tot een paadje langs het water. Hij tekende ook in de Grotestraat oude eind. Hij stond midden op straat met het gezicht naar het zuiden. Links het uithangbord van apotheker Boom, later apotheek Dam Backer. Centraal staan echter de huizen aan de westkant. Links en rechts van de doopsgezinde kerk huizen met alleen een begane grond en houten topgevels. De andere huizen hebben allemaal een verdieping. Het is een straat in transitie op weg naar grotere huizen met uitstraling. Op het trottoir voor de doopsgezinde kerk staat een hek. Voor twee huizen staan de bekende hardstenen paaltjes verbonden door een forse ketting. De trottoirs, iets hoger dan de straat, zijn nog gelegd met veldkeijtes. De straat zelf is al geplaveid met de veel forsere basaltkeien. Kar en sjees zullen een hard ratelend geluid gemaakt hebben. Paardenpoep is niet te zien. De straat van Lutgers is schoon. Aan één van de huizen zijn petroleumlampen bevestigd, want in de Grotestraat is het 's nachts donker. Zes jaar later komt de lantaarnopsteker langs. Hij draait de kraan open en steekt de lamp aan wanneer het gas gaat sissen. Een gelig licht verlicht dan de Grotestraat.

Twintig jaar later

Een jaar voor zijn dood komt Lutgers opnieuw naar Almelo. In opdracht van wie? Hij tekende in ieder geval alle huizen aan de Grotestraat oude- en nieuwe eind: iets meer dan 180. Elk huis kreeg van Lutgers een nummer, want huisnummers kende de Grotestraat nog niet. Hij noteerde ook wie het huis bewoonde. Een prachtige foto genomen aan het eind van de 19de eeuw van dezelfde huizen vijf huizen laat zien dat Lutgers heel precies te werk ging. Vier huizen zijn identiek aan de foto. Het patriciërs huis van E. ten Cate, nr. 78, is of verbouwd of Lutgers was onnauwkeurig. De voordeur die eerst in het midden stond is naar rechts verplaatst, de stenen paaltjes met de kettingen verhuisden mee. (zie illustratie op de volgende pagina)

Tussen Hagengracht en Schalderoi staan bij Lutgers vijf woningen. In 1832 tekende het Kadaster er 4 percelen. Het huis van W.G. Evers nr. 93 bij Lutgers heeft als enige een verdieping. Twee ramen links en rechts van de voordeur geven het huis een voorname uitstraling. De andere vier huizen ademen eenvoud. Twee hebben misschien nog de geteerde planken in de voorgevel. Weduwe ter Horst heeft een onderhuurder. Op "nr." 92 woonden de broers Polak. Naast de Hagengracht bij Lutgers nr. 90 later huisnummer 21 woonde J. Schrijver. Rechts van zijn voordeur is misschien het begin van een etalage zichtbaar. Een winkel?

Boven de tekening van Lutgers en daaronder de foto van dezelfde situatie rond 1900.

Een straat in transitie

In 1873 tekende Lutgers nog een hekje waar het water door de Hagengracht naar de Stadsgraven stroomde. Nu is dat de Marktstraat. Maar Almelo industrialiseerde en het water van al die stromen en stroompjes door de stad vervuilde en werd een bron voor cholera en andere epidemieën. Bewoners begonnen te klagen over de stank, die vooral zomers over het centrum van het stadje hing en dus ook over de huizen tussen Hagengracht en Schalderoi. Hagengracht en de Götte werden daarom gedempt. Gaslantaarns maakten in 1901 plaats voor elektrisch licht. Vooral na WOI veranderde de straat. Paarden, karren en wandelaars maakten plaats voor auto's, bussen,

vrachtwagens en fietsers. De Grotestraat werd een doorgaande route waar het drukke verkeer zich slingerend doorheen wrong. Na de Tweede Wereldoorlog moest een verkeersagent het verkeer gaan regelen bij de Koornmarkt, totdat hij daar vervangen werd door het eerste verkeerslicht van Almelo. Staande voor een grijze kast draaide hij aan een knop, zodat het stoplicht van rood op groen sprong.

De tweede grote verandering is de bewoning van de straat. De echte rijken vertrokken. Bendien, Ten Cate, Scholten, Ten Bos en Salomonson verhuisden naar de buitenkant van de stad. De familie Hofkes stierf uit en hun statige huis werd een schoenenzaak. De middenstand nam het over. De Grotestraat werd zo in de 20ste eeuw de langste winkelstraat van Twente. Naast het Botervat aan de Koornmarkt startte Jan Pezie na de brand in 1913 zijn nieuwe modezaak. Salomonson kocht een statig herenhuis

en financierde de eerste Openbare Bibliotheek van Almelo. Een bankgebouw veranderde in een bioscoop en daarna in de winkel van Abeln. Van de Biggelaar kocht het Costershuis ooit van een wijnkoper en verfraaide de gevel met een 17de eeuwse retrogevel. Talamini begon opnieuw in Almelo, nadat hij twee zaken verloor in het begin van de oorlog in Rotterdam en Goes. Zijn ijssalon in Zeeland werd vernietigd door een Frans bombardement. De 8 weduwes en vier ongetrouwde dames die ooit woonden tussen Schalderoi en Doopsgezinde kerk maakten ook plaats. Hun huizen werden verbouwd, kregen er een verdieping bovenop en een nieuwe functie.

De nummers 15 t/m 21

In het kleine stukje tussen Hagengracht en Schalderoi speelde zich hetzelfde proces af. In 1981 stapte G. Prinsen in de voetsporen van Lutgers. Hij tekende wat barok en zeker minder strak dan Lutgers alle panden langs de Grotestraat Noord en Zuid. Elk pand met het huidige huisnummer. Stichting Stadsherstel pakte vervolgens de handschoen op. In 1984 publiceerden zij: "De Hoofdstraat te Almelo 1873-1980". De tekeningen van Lutgers en Prinsen werden precies boven elkaar gezet, waardoor de geweldige verandering die de straat doormaakte prachtig in beeld wordt gebracht. In het stukje tussen Hagengracht en Schalderoi stonden in 1873 vijf panden. 100 jaar later waren het er nog vier. Het kleine huisje op de hoek van het Schalderoi is verdwenen. De steeg werd een straat. Aan de andere kant is de Hagengracht gedempt. De nieuwe straat oogt breed bij Prinsen. 15, 17 en 19 zijn respectievelijk Lotus bar-dancing en de Chinese restaurants de Mandarijn en Chekiang. Nummer 21 op de hoek heeft een hele andere uitstraling. Vlak na WOI woonde er een winkelbediende J.L. Latour. Lohuis had er al voor WOII een boekhandel en drukkerij, maar ze verkochten er ook kantoorartikelen. Herman Krikhaar kocht er als jongetje een ansichtkaart met een Van Gogh schilderij net op het moment dat het hondje van Mevr. Lohuis overreden

werd. Lohuis verkocht de zaak in 1979 aan boekhandel Broekhuis. In 1998 toen Hilarius met Broekhuis fuseerde werd de winkel aan het begin van de Grotestraat gesloten. Daarna wisselde het pand verschillende keren van eigenaar. Er zat o.a. een makelaar in het pand. Het was een teken aan de wand.

Bergaf en weer omhoog?

Wat eens een bloeiende City Promenade was werd een winkelstraat in verval vooral aan de kop en de kont. Op het web koop je zittend in je stoel. De winkelcentra in de buitenwijken trekken op hun beurt de binnenstad leeg net als de omringende stadjes. Tussen Hagengracht en Schalderoi ziet het er nu niet uit. Eén winkel staat leeg, een ander lijkt gekraakt, maar er is hoop. Waar ooit nummer 21 stond staat nu een gloednieuw appartementencomplex met het bordje van de Historische Kring Almelo aan de muur. De Grotestraat ooit een straat met statige herenhuizen en inwoners met geld krijgt weer een woonfunctie veel sterker dan in de 20ste eeuw. Het wordt een mix. Waar ooit Hofkes woonde en Niers zijn schoenen verkocht komt het Stedelijke Museum Almelo. Een bierbrouwerij opent er zijn deuren en het 'gat van Talamini' is gevuld om er te wonen. De ijssalon is gesloten en kijkt je met blinde ogen aan, maar het pleintje voor haar deur met de fontein, die geen fontein is en ook geen pomp, krijgt echte fonteintjes en bomen waar je koel kunt zitten met misschien een ijsje in je hand.

Bronnen:

- 1) Maria Wiegman publiceerde "Het Catharinaklooster te Almelo in het tweede kwart van de 17de eeuw
- 2) CDRom Kadastrale Atlas 1832 Overijssel
R. Kampman: Oud-Almelo in Schilderijen en tekeningen. P48.
Peter Leeuwen: "Almelo rond 1900" 1999 p.124.

Een smederij bij de Eschpoort

*Waar Hagengracht en Götte samenvloeien
en ooit de Eschpoort
zijn deuren opende en sloot,
daar stond een smederij
waar vonk en vuur
het ijzer smolt.
Kwamen sintels zwart
en brokken Bentheimer steen
uit de grond
waar ooit een poorter
bij de deuren
van de Eschpoort stond.*

Hanschristiaan

Herman Gorter en Jacob Bendien

Door Michiel Bendien

Herman Gorter was in de jaren 1904-1906 hoofdredacteur van de regionale Twentse editie van het SDAP-blad *De Nieuwe Tijd*. In heldere en eenvoudige stijl met eindeloos herhaalde tirades, ontwaardde hij overal vijanden van de arbeidersklasse, zonder een zweem van ironie of zelfrelativering, zoals biograaf De Liagre Böhl het verwoordde. Meestal in het weekeinde gaf hij cursussen socialisme in Almelo, Hengelo en Enschede. Gekleed als een heer van stand met hoed en lorgnet, stijve boord en vest met horlogeketting hield hij tientallen vlammende redes voor Twentse textielarbeiders. Hij logeerde dan bij Jacob en Tiete Bendien in hun villa aan de Bornschestraat. Die waren gastvrij, zeer belezen, en Jacob was niet alleen een begenadigd spreker, maar ook een onderhoudende verteller, en een goede luisteraar. Gorter maakte een levenslange diepe indruk. Behalve

op mijn vader Tjeerd, toen een puber die de dichter een verwaande kwast vond. De antipathie was wederzijds. In huize Bendien verzamelde de familie zich in de mooie voorkamer met open haard om te luisteren naar de dichter Herman Gorter, die verzen en proza declameerde van Aeschylus, Dante's *Divina Commedia* en Shakespeare. Gorter droeg ook voor uit eigen (onuitgegeven) werk en vroeg Jacob om zijn mening. Hij oreerde uitvoerig aan de hand van socialistische geschriften. Gorter werd een huisvriend en ontving, altijd met een gat in zijn hand, een jaargeld van Jacob Bendien. In het stakingsjaar 1914 meed hij Almelo. Vanaf 1907 radicaliseerde Gorter met zijn kompanen David Wijnkoop, Jan Ceton en Van Ravesteyn door de SDAP te bestoken vanuit het marxistische weekblad *De Tribune*. Dat leidde tot een roeyement van de Tribunegroep op het partijcongres van de SDAP in Deventer van 1909. Die werden nu actief in een afgesplitste partij, de SDP. Jacob Bendien financierde de SDP en *De Tribune*. Van Ravesteyn verbleef aan de Bornschestraat, maar de familie Bendien beleefde weinig plezier aan zijn gezelschap. Jacob nodigde ook SDP voorman David Wijnkoop uit, die na 1918 lid van de Tweede Kamer voor de Communistische Partij in Nederland werd, waar de SDP in opging.

Ook volgde een kennismaking met de SDP'er en bekende stakingsleider Henk Sneevliet. Jacob begon zich te bewegen op een hellend vlak tussen kapitalist en communist. De lange staking van 1914 verscheurde Jacob tussen droom en werkelijkheid. Als het maar even kon ontsnapte hij aan de spanningen in Almelo. Broer Albert stond immers aan het roer van het bedrijf. Door te kuren in Duitse Kurbaden, want hij leed onophoudelijk aan vele kwalen. Tussendoor verbleef hij graag bij zijn vrienden uit de ANDB, de diamantwerkersbond, Alexander van Weezel en Rachel Katoen in Amsterdam (beiden overleefden de oorlog door onderduik in Friesland). Jacob was bang dat zijn andere socialistische vrienden in het westen hem door dit arbeidsconflict zouden gaan mijden. Maar juist het begrip dat hij ondervond was hem tot

Herman Gorter

grote troost. Ondanks het feit dat David Wijnkoop verklaarde dat “tusschen de SDP en de firma Bendien in Almelo niet de minste band bestaat en dat geen der firmanten lid der SDP is of ooit was.”

De nasleep van de staking. Socialisten redetwisten over de Bendiens

Het einde van de staking in 1914 krijgt nog een staartje in een vinnige uitwisseling tussen het SDAP dagblad Het Volk en De Tribune in juli. Het Volk maakt zich vrolijk over *“de innige banden die de firmanten Bendien onderhouden met de leiders van de SDP”*. En stelt dat *“de firmanten deezer zaak, die als socialist bekend stonden, in den klassenstrijd precies eender handelden als alle andere fabrikanten”*. En dat de “heeren Bendien, behalve dat ze veelvuldig gebruik maakten van de gelegenheid socialistische vergaderingen te bezoeken, ook gaarne in aanraking kwamen met voormannen van de SDP”. Van Ravesteyn reageert in De Tribune onder de kop “Socialistische patroons”: *“Nu: het aantal voormannen van de Arbeiderspartij (SDAP) die in aanraking komen met kapitalisten en ondernemers zullen we maar niet gaan optellen”*. En Ravesteyn wijst op de onontkoombare noodzaak van onderhandelingen over nieuwe CAO's, waarbij inderdaad wel eens socialistische patroons tegenover hun partijgenoten, de arbeiders, komen te staan.

Het geloof der kameraden, en het ware geloof

Hoe liep dit af? Herman Gorter raakte rond 1920 gedesillusioneerd in Lenin en de Komintern, de Communistische Internationale, en verborg zijn wrevel niet. Trotsky waarschuwde Henriëtte Roland Holst voor de sektarische ideeën van Gorter. Het kwam tot een breuk met De Tribune en Gorter startte een communistische splinterpartij die het radencommunisme en basisdemocratie hoog in het vaandel had staan. Zijn door Berlage gebouwde huis in Bussum ging over op zijn vriendin Jenne Clinge Doorenbos, nadat Gorter in 1927 overleed. Inclusief het jaargeld van Bendien, tot haar overlijden in 1973. Zij bezocht nog vele decennia mijn grootmoeder aan de Bornsestraat. Jacob werd na 1918 een gematigde sociaal-democraat, en bleef in de fabriek de sociale tegenvoeter van zijn zakelijke broer Albert die het bedrijf groot maakte. Evenwel zonder enig resultaat en op een zijspoor in de leiding. Sociaal verkeerden ze destijds nauwelijks met andere patroons of fabrikanten, met uitzondering van de familie Menko uit Enschede. En de Almeloërs vonden het maar raar, die Bendiens- benne mooie socialisten-, enz. Jacob en Tiete ontvingen daarentegen naast familie, talrijke kunstenaars aan huis, waarvan velen met een roerig rood verleden. Die allen lang bleven logeren dankzij de altijd aanwezige hulpen in de huishouding. Hun belangstelling, zo niet hun overtuiging, ging over op mijn vader, hun zoon Tjeerd,

die in 1930 een reis maakte met een communistische mantelorganisatie naar Sovjet-Rusland en daarvan als 25-jarige een dagboek bijhield. En op hun dochter Heleen, die na 1945 een studie Slavische talen voltooide en Dostojevski vertaalde. Waar zijn vader Jacob niet in slaagde, een nieuw en modern sociaal beleid in het bedrijf, slaagde zoon Tjeerd daar na de dood van zijn vader in 1934 wel in. Zijn oom Albert hield hem niet tegen, maar reageerde ontsteld toen Tjeerd in 1936 in zijn radicale plannen met het productieproces een wilde staking bij Bendien's Confectie veroorzaakte die ook weer landelijk alle aandacht trok. Dat zijn weer twee nieuwe verhalen...

Maar met die broers en zusje van Albert en Jacob gebeurt er iets wonderlijks; Carel, Selly en Herman Bendien nemen teleurgesteld afscheid van het socialisme. Zij hervatten hun spirituele zoektocht en vinden alle drie een nieuw anker in het ware geloof door ontmoetingen met evangelische predikers. Waarschijnlijk begin jaren twintig. Een soort christensocialisten, dat wel, vrijgevigheid en broederschap stonden centraal.

Selly trekt met haar Nieuw-Zeelandse echtgenoot en het kindermisje van Jacob Bendien, Netje Doornbusch, naar Australië, waar een nieuw en hard bestaan volgt. Netje die als kindermisje in Almelo al cursussen marxisme volgde bij Gorter, keert na enige tijd terug naar Nederland en trouwt met de arbeider G.J.M. van het Reve uit Enschede. En die worden dan de ouders van de later zo beroemde auteurs Karel en Gerard. Selly Bendien schrijft in 1925 een gepeperde brief aan redacteur G.J.M. van het Reve van De Tribune, zijn vrouw Netje en haar broer Beer waaruit het volgende:

Vroeger dacht ik: het verschil in geluk zit in het, of je een bezitter bent of niet, maar dat is allemaal gekheid. Ik denk dat ik ongelukkiger was dan de meeste meisjes die in mijn vaders (Isaac) fabriek werkten. Jouw vader (vader Doornbusch in Almelo) zei eens erg juist tegen mij: er is geen einde aan de begeertes. Van die schoone leugen van het socialisme van gelijkheid, vrijheid en broederschap heb ik nooit eenige vruchten gezien. De broederschap was een mooie leus, maar in werkelijkheid haatte Troelstra, van Ravesteyn en Wijnkoop haatte een andere revisionist. En de Duitsche socialisten vochten met de Fransche socialisten, gelijkheid was ook een mooie leus, maar er was een eerezucht en een zelfzoeken in die Beweging, evengoed als onder hen die geen socialist waren. Elk wou meer zijn dan de ander, en vrijheid, ja, wat was dat eigenlijk? Bij Jezus is die absolute gelijkheid. Hij maakt geen verschil tussen rijk en arm, tussen de talentvollen en de dommen. Hij heeft ze allen gelijk lief. Bij Jezus heb ik echte vrijheid gevonden. Dat is vrijheid Gerard! Ik zeg je, in een bladzijde van de Bijbel vindt je meer wijsheid dan in alle socialistische lectuur bij mekaar, Marx en Engels en de 'grooten' inclus.

pleintje fontein

De foto dateert voor 1900. De voorganger van de Georgius kerk staat er nog. Links een gaslantaarn. De Grotestraat kreeg in 1901 elektrisch licht. Achter het glas van het zuiltje kocht je ruimte voor je reclame.

Op de ansichtkaart kijken we naar het zuiden naar de Doopsgezinde kerk. Op het pleintje staat een lantaarnpaal die met zijn elektrisch licht ook de Kerkstraat verlichtte.

De lantaarnpaal kreeg gezelschap van een telefoonpaal

Hotel Centraal moderniseerde met een dakkapel en ontving meer gasten. Pontificaal staat nu op het pleintje een forse telegraafpaal die dagelijks water moet krijgen.

Na de oorlog wringen zicht fietsers, auto's, bussen en vrachtwagens richting Hengelo. Op het pleintje is dan geen plek voor meer dan een lantaarnpaal.

De Grotestraat werd wandelgebied. Aan het pleintje worden bomen geplant en een paalklimmer vervangt de lantaarnpaal.

Piet Talamini zou deze zeepaarden besteld hebben in Godlinze. Water zouden ze spugen uit een ondergrondse tank, maar een jongetje klom erop. Dat kostte een paard zijn hoofd.

Burgermeester Scheiders kwam te hulp. Het jongetje op de gans kwam later.

Het woord Dorpspomp staat tussen aanhalingstekens. Terecht want het is geen pomp. Een pomp moet je zwingelen. En waarom wordt Almelo plotseling een dorp?

Op de "dorpspomp" staat nu "Jongetje op een gans" van Willy Pistorius. Een mooi beeld dat een betere plek verdient, dan op een fontein die iedereen fontein noemt, terwijl het water naar beneden stroomt.

ACO

Door Joop Martens

Wie door de Nieuwstraat fietst ziet daar een bordje met de tekst: "een straat met veel geschiedenis". Dat veel is overbodig. Elke straat heeft haar geschiedenis, maar hoe eenvoudiger de straat, hoe minder geschiedenis er wordt opgeschreven. Maar wie links afslaat de Wondestraat in wordt verrast. Want direct rechts staat een herenhuis uit het begin van de 20ste eeuw. Ernaast iets kleiner, maar wat breder een huis met een ingemetselde gevelsteen en de tekst: "Almelosche Coöp. Melkinrichting". Er tegenover staat nieuwbouw uit de jaren zeventig. De huizen vormen samen een rechthoek langs de Wondedwardsstraat en de Melkweg, niet vernoemd naar verre sterren maar naar de ACO. Tot eind jaren zestig reden daar de tankauto's af en aan om volle melk te brengen. 's Ochtends vroeg reden de venters met hun melkkarren naar hun Almelose klanten met melk en slagroom, yoghurt, havermout en vla.

Mijn vader was directeur van de Almelose Coöperatieve Melkinrichting ACO. Wij woonden in het huis naast het kantoor. Mijn ouders, mijn twee broers en ik. 's Ochtends vroeg werden we wakker door het geblaf van de honden, die aangespannen onder een tiental melkkarren uitreden. De honden met de tong uit de bek onder de kar in een ijzeren beugel. De melkventer duwde. Aan de voorkant hingen de metalen kannen. Een halve liter, een liter om de melk uit de grote bussen in de pannen van de huisvrouwen te scheppen. Ze stonden in de straat voor ons huis geparkeerd om in het kantoor bijvoorbeeld geldzaken te regelen voor die dag. Om er iets van te zien in de winter moest ik een open plek blazen op het bevroren raam van mijn slaapkamer.

Steden groeien

In het begin van de 19de eeuw hadden Twentse boeren meestal maar een paar koeien. De armere boeren enkele geiten. Koeien en geiten werden gehouden voor de melkproductie. De melk werd op de boerderij zelf verwerkt vooral voor eigen gebruik tot boter, kaas en

melk voor het bereiden van pap en pannenkoeken. In de loop van de 19de eeuw werd de melkveehouderij in onze contreien steeds belangrijker door de groei van de steden waar door de industrialisatie de werkgelegenheid toenam. Hierdoor werd de vraag naar melk en melkproducten in de stad steeds groter. De boeren gingen om die reden meer melkvee houden. Aan het eind van de 19de eeuw werden in de meeste dorpen en steden coöperatieve melkfabrieken opgericht voor het verwerken van die melk, ook in Almelo.

Het begin

De eerste melkfabriek in Almelo werd begonnen door H.R. Heuff. Het was een bedrijfje tegenover boerderij "de Wondeman" aan wat later de Wondestraat werd genoemd. De melk van een aantal boeren werd opgekocht en verwerkt, zoals dat daarvoor op de boerderij zelf werd gedaan. De melk werd gescheiden in room en ondermelk.

De melkfabriek aan de Melkweg in 1965

De room werd weer verwerkt tot boter en karnemelk. Wat overbleef, de ondermelk, ging retour naar de boerderij als voer voor varkens en kalveren.

Begin 20ste eeuw werd de coöperatieve gedachte populair speciaal onder boeren, want samenwerking via een coöperatie leverde de boeren een beter inkomen. Het resulteerde in een oprichtingsvergadering op woensdagavond 25 januari 1911. Met 80 boeren werd de eerste ALV gehouden van de Coöp. Melkinrichting en Zuivelfabriek ACO.

Aanwezig: 69 leden, 1^e voorzitter: N.T. Snel, 1^e secretaris: G. Bolk, 1^e penningmeester: J. Slaghuis. Tot eerste directeur werd benoemd de heer J. Rijpkema. In de statuten werd o.a. opgenomen, dat alleen melk van leden in de fabriek verwerkt mocht worden. Er waren ook boeren met bedenkingen: "n en fabriek doar krieg ie luie frauleu van en magere kalver!!"

Op 1 juni 1911 werd de melkfabriek van Heuff gekocht voor f 10.000.00. Dat jaar werd ook de oude melkfabriek vervangen door een nieuwe. Er kwam een laboratorium, een koellokaal, een karnlokaal en een lokaal voor het pasteuriseren van melk. De machines voor het pasteuriseren van de melk werden aangedreven door stoommachines. De nieuwbouw werd ontworpen door de Almelo architect Jan Vixseboxse. Deze architect en later zijn opvolger en zoon Ed Vixseboxse, zouden de vaste architecten van de ACO aan de Melkweg nummer 3 worden. Het personeelsbestand van de ACO nam ook in omvang toe, in 1914 werd het kantoor gebouwd en uitgebreid op de plek van de oude boerderij de Wondeman.

In de zomer van 1911 waren er al 118 leden met 550 melkkoeien. Dagelijks was er een aanvoer van ongeveer 6000 kg melk. In eerste instantie brachten de boeren hun melk in eigen beheer naar de fabriek, later werd dat geregeld bij inschrijving voor een periode van drie jaar. De aanvoer ging op platte wagens waarbij de melkbussen twee maal per dag werden opgehaald in de omgeving rondom Almelo. Tot in de jaren 50 meestal met paard en wagen. In de eerste verenigingspamfletten werd het belang aangestipt om schoon te melken, omdat het de kwaliteit en houdbaarheid van de melk ten goede kwam.

Vanaf de start waren er ook melkventers in dienst. Het waren de verkopers van volle melk, karnemelk en boter. Voor het uitventen van melk en melkproducten maakten die de eerste 5 melkventers gebruikt gemaakt van paard en wagen, hand- of hondenkar! Vaak waren dat weer familieleden van de aangesloten boeren. Het zouden ook

geen Tukkers zijn als er niet al gauw opstand en kritiek kwam; men vond de controles op hun werk door het bestuur onwelkom. Dat bestuur was echter duidelijk: wie kritiek had werd ontslagen ...

Vroeg in de ochtend begon het aan- en afrijden van paard en wagens met daarop de melkbussen met de melk van koeien die die ochtend gemolken waren. De bussen melk werden dan van de wagen één voor één via een platform naar binnen getild en geleegd in een grote bak en afgewogen. Daaruit werd dan een monster genomen, dat in het laboratorium werd getest op vetgehalte en ziektekiemen. Enkele meters verderop werden de lege bussen dan weer gevuld met ondermelk, melk waaruit het vet is weg gefilterd.

Luchtfoto fabriek hoek Melkweg/Wondestraat

De weer gevulde bussen gingen op de kar richting de verschillende eigenaren, de leveranciers van wat eerder volle melk was. Er werd vanuit gegaan dat op het boerenerf de bussen werden schoon gemaakt. Heel veel later gebeurde dat in de melkfabriek. In augustus 1912, een jaar na de start, volgde de eerste publiekelijke waardering. De ACO kreeg een onderscheiding voor de kwaliteit van haar boter.

Gestage groei

De daarop volgende jaren groeide het aantal leden van de ACO. De Coöperatie telde in 1916 336 leden met bijna 1300 koeien, terwijl 's ochtends steeds meer melkventers op pad gingen. Met Ambt Almelo werd een deal gesloten. In ruil voor wat grond van de ACO werden Melkweg en Wondestraat verbreed om het toenemende verkeer van en naar de fabriek te vergemakkelijken. De directeur kreeg een eigen huis op Wondestraat 1, terwijl bij de fabriek een paardenstal werd gebouwd plus een loods voor de opslag van steenkool. Voor de aanschaf van een nieuwe stoommachine lieten alle leden van de coöperatie 2 weken hun melkgeld staan. In 1925 werd al rond de tien miljoen liter melk verwerkt. 20 venters brachten de verwerkte

melk bij de klanten in de stad. Hygiëne-controles werden ingevoerd ook bij de boeren-leden-leveranciers. Gepaard met ook protest. "Da's bie mie in de kökk'n kiek'n".

Het volgende jaar werd de fabriek sterk gemoderniseerd en uitgebreid. Daartoe werden er meer en meer stukjes grond rondom de fabriek aangekocht. De melkfabriek kreeg daarmee haar definitieve aanzien. Kosten f 100.000,00. Er zouden nog talloze kleinere verbouwingen en uitbreidingen van de fabriek volgen. Het melkgeld - de verdienste voor de aangevoerde melk met aftrek van de bijdrage voor de terug geleverde magere melk - werd op woensdag om de andere week door de melkrijder in een gele papieren enveloppe meegenomen naar de melkveehouders. De gele enveloppes werden geklemd tussen deksel en bus gewoon openlijk op de kar vervoerd naar de betreffende boer.

Een nieuwe directeur

Mijn vader werd in 1902 geboren op een boerderij in Oudega in Friesland, volgde de MULO in het plaatsje Balk en later de zuivelschool in Bolsward. Na stages in diverse zuivelfabrieken, o.a. in Deinum, Dokkum en Harich bij Balk, werd mijn vader in 1930 benoemd tot adjunct directeur bij de ACO vanwege ziekte van directeur Rijkema. In december van dat jaar volgde zijn benoeming tot directeur toen duidelijk werd dat de heer Rijkema niet terug zou keren. In een krant van die tijd staat: "Reeds vanaf het begin worden diverse veranderingen, verbeteringen en verbouwingen aangepakt door de nieuwkomer".

Expansie

In 1937/38 werd een concurrent, melkfabriek de NAMI uitgeschakeld. Opgericht in 1925 toen een paar boeren het gevoel hadden commercieel beter uit de voeten te kunnen met een eigen melkfabriek aan de Bornsestraat. De ACO kocht eerst aandelen NAMI om in 1938 het bedrijf vrij van schulden voor een bedrag van f 45.000,00 over te nemen. Het personeel bleef er werken maar nu onder de werkgever ACO.

In 1946 werd de NAMI gesloten. De gebouwen werden rond 1950 verkocht aan de Fa. Slettenhaar Borstelfabriek. Inmiddels staat er een appartementencomplex. Het overnemen door de ACO trof ook Melkfabriekje Concordia in Bornerbroek. Het opereerde daar sedert 1913, maar werd door de Duitsers gesloten in 1943. Ook de melkfabriek van Ambt Delden, opgericht in 1899 viel in handen van de ACO; dit bedrijf heeft nog tot 1960 dienst gedaan als ontvanger van melk.

Aan de Melkweg werden de panden van Van der Elst Garagebedrijf opgekocht voor het onderhoud van de eigen fabrieksauto's. Het garagebedrijf aan de Schoolstraat is nu een winkel voor vloerbedekking.

Vlak voor het uitbreken van de oorlog was de aanvoer van melk gestegen tot 11 miljoen kg. Een derde werd in de vorm van melk, yoghurt, vla en slagroom aan klanten in de stad verkocht. Zo langzamerhand was de ACO van grote economische betekenis geworden, zowel voor boer als burger, maar in 1943 was de aanvoer van boerenmelk vanwege de oorlog gedaald naar 4,3 miljoen kg en zou verder dalen.

Na de oorlog

Na de bevrijding werd de draad weer opgepakt. De productie steeg weer en de modernisering zette door. Tractoren trokken de wagens met de melkbussen, terwijl de melkbussen niet meer op de boerderij, maar in de fabriek werden schoongemaakt. Begin jaren vijftig ging de laatste trekhond onder de ventwagen met pensioen en werd vervangen door een motor-getrokken ventwagen. U moet denken aan een zware bromfietsmotor! Ook nodig omdat aan de deur een steeds grotere variatie aan producten werden verkocht. In die zelfde jaren vijftig begon de ACO, gesubsidieerd door de overheid, schoolmelk te leveren aan de Almelo'se basisscholen eerst in melkbussen later in kratten met flesjes van 25 cl. Als een kind dan gedurende dat schooljaar mee had gedaan werd het lid van de zogenaamde "Melkbrigade". Met melk meer mans!!

Ook met de productie van ijs ging het crescendo. Eind vijftiger jaren werd begonnen met de productie van roomijs, dat op verschillende plaatsen in de stad vanuit een ijscokarretje door ACO-Jantje werd verkocht. De heerlijke smaak van het ACO-ijs was wijd en zijd bekend en ACO-Jantje was een begrip. In 1961 werd het 50 jarig jubileum gevierd met een feestavond in het Groenendal aan de Willem de Clercqstraat. Aan de stichting die ijverde voor een overdekt zwembad bij het Sportpark werd *De melkfabriek aan de Melkweg in 1965 f 25.000,00* overgemaakt.

Verdere Expansie

In 1960 was de aanvoer bij de ACO gestegen tot 17 miljoen kg melk, 58 venters en 6 slijters reden door de stad. De eerste tankauto werd aangeschaft om de melk bij de boeren op te halen, die een ligboxenstal hadden gebouwd en nu de melk in een tank verzamelden. Vanaf dat moment ging de aanvoer van de melk geleidelijk over van bussenmelk naar tankmelk. Voor een aantal zogenaamde kleine boeren was dat een te grote investering, wat leidde tot een sneu en verdrietig stoppen.

In 1966 besloten de boerenleden van de coöperatie rond de melkfabriek in Albergen die in 1916 was ontstaan door het samengaan van gelijksoortige bedrijven in Fleringen, Harbrinkhoek en Albergen, zich aan te sluiten bij de ACO.

Een jaar daarvoor werd de gemeente verzocht een groot perceel grond aan de Wondedwardsstraat / Olmstraat

te verkopen voor een omvangrijke uitbreiding van de fabriek. Mede door protesten van buurt- en wijkbewoners werd het een “nee” in de gemeenteraad. De ACO kocht vervolgens grond aan de Plesmanweg voor nieuwbouw. Eerste steen gelegd op 15 september 1966. De officiële opening volgde in november 1968. Het gebouw is nu in gebruik bij de firma Bolk Transport.

Na 38 jaar als directeur ging mijn vader met pensioen. Hij liet een modern bedrijf achter dat een melkprijs uitbetaalde hoger dan die van omliggende melkfabrieken, tot grote tevredenheid van de aangesloten boeren.

Epiloog

De ACO is nu uit Almelo verdwenen. Fusies en overnames volgden elkaar op. Omstreeks 1973 werd door verschillende Twentse zuivelcoöperaties ORMET opgericht: (Organisatie Melkhandel Twente). Aangesloten waren de bedrijven uit Enschede, Hengelo, Almelo en Albergen. Verder Boekelo, Rossum en Oldenzaal met Denekamp. Twintig jaar later gingen Ormet en Coberco uit de Achterhoek samen.

Die combinatie fuseerde weer met de Domo en Frico in Groningen en Friesland. Nu na de nodige fusies en overnames is een megabedrijf FrieslandCampina ontstaan met 17.000 aangesloten boeren en 22.000 medewerkers dat bijna 9 miljoen ton melk verwerkt. In de strijd voor de reductie van stikstof, CO2 en methaan is het één van de grootste spelers aan de zijde van de boeren.

Stad Munster, veilige pleisterplaats

Door Gerard Brouwer

Het openbaar vervoer ging vanaf de 16e tot in de 19e eeuw met koetsen, die behalve passagiers ook post vervoerden. De moeizame ritten gingen al hotsend en botsend over slechte, stoffige of modderige zandwegen, terwijl er meestal geen bruggen waren om waterwegen over te steken.

De passagiers waren dan ook opgelucht dat ze veilig bij logementen en herbergen arriveerden, waar de paarden werden gewisseld en zij de benen konden strekken. Dat gebeurde in Almelo onder meer bij De Stad Munster. Die pleisterplaats werd geëxploiteerd in het huidige pand Bornsestraat 104 en 106.

Herberg De Stad Munster was een vast punt op de oude postroute langs de zuidkant van Almelo. De postkoetsen en diligences hadden hier als eerste stop Het Leeshuis op de hoek van de Rohofstraat en de Zoetensteeg (Nieuwstraat), waar op gezette tijden de nieuwste editie van de befaamde Oprechte Haarlemmer werd afgegeven voor de 'krantenpaal'. Daar was 's avonds iemand aanwezig die op verzoek het nieuws kon voorlezen. Verder op de postweg had een dorstige koetsier bij Het Roode Hert nog de mogelijkheid om gauw even een neutje te pakken, waarna het serieuzer werd bij Het Posthuis, dat aan de Bornsestraat stond halverwege de Oude Veemarkt en het Van Dronkelaarsplein. Daar werd post in- en uitgeladen en werden de paarden gewisseld.

Weinig luxe

Links van de weg kwam men dan bij De Stad Munster, dat aan de overkant van de weg in een grote schuur ook wisselpaarden had. Er waren daar gemetselde ronde inrijpoorten aan de voor- en achterzijde, waardoor een koets zo naar binnen kon rijden en binnen bij slecht weer alles droog kon worden afgehandeld.

Passagiers konden in de herberg overnachten in bedsteden, die zonder poespas gewoon aan de gelagkamer grensden. Geen luxe dus, maar voor een nachtje vond men dat klaarblijkelijk geen bezwaar. Van belang voor reizigers in roerige tijden was ook dat er hier tenminste geen gevaar dreigde, want eeuwenlang maakte bij tijd en wijle allerlei gespuis het platteland in Twente onveilig.

De Stad Munster was een halte in de postwagendienst Goor-Oldenzaal. Het was een aftakking van de dienst vanuit Zwolle, die aansluiting bood op ritten naar de steden Hamburg, Münster en Osnabrück/Hannover. Bij de Almelse pleisterplaats was een splitsing van wegen. Een koets kon rechtsaf de Deldensestraat in waar tol

werd geheven, waarna men bij de Bavinkel weer op de Bornsestraat kwam. Linksaf bij de herberg leidde de route door de Windslaan en een doorwaadbare plaats in de Loolee- waar later de Mariabrug zou komen - via de Bolkshoek, de Wateregge en het Albergerveld naar Weerselo, waar bij de 'Vicarie' weer paarden konden worden gewisseld. De route ging vervolgens via Ootmarsum naar Uelsen, waar de passagiers konden kiezen uit meerdere reismogelijkheden.

Onbekend

Veel is overigens niet bekend over De Stad Munster, evenals de reden waarom het die intrigerende naam droeg. Wie met de pleisterplaats ooit is begonnen, is ook niet duidelijk. Wel weet men dat in 1874 ene Gerrit Jan Planthof 'tapper' was in de Almelse herberg. Dat vermeld tenminste de trouwakte, toen Gerrit huwde met Gesina Ossenkoppele van de boerderij Werklust vlakbij de Bavinkel. Oud werd hij niet, want op 28-jarige leeftijd overleed hij. Dat gebeurde in 1883, na negen jaar huwelijk. Weduwe Gezina heeft geprobeerd het bedrijf voort te zetten, maar zij overleed al in februari 1885. Hun zoon Johannes Egbertes was toen nog maar drie jaar oud, maar zou zijn vader nooit opvolgen. Later stond hij te boek als 'landbouwer in de Boomshoek'.

Het pand bleef wel in de familie want een neef van Gerrit heeft in de herberg nog een grote renovatie doorgevoerd, waarbij de bedsteden eruit gingen, de gelagkamer werd vergroot en de zijvleugel een verdieping kreeg. De herberg werd daarmee getransformeerd tot een gewoon café. In de laatste tijd was er de kapperszaak van Elferink en een winkel voor visbenodigdheden.

Het stedelijk leven is dus, zoals dat gaat, danig veranderd, maar het pand bleef gelukkig gespaard als zichtbaar onderdeel van de plaatselijke historie.

De tijd hervonden - aflevering 10

*In deze rubriek komen Almeloërs aan het woord over hun herinneringen en ervaringen.
In deze tiende aflevering Ben en Ria Ganzeboom. Ben was directeur van een autobedrijf dat zich ontwikkeld heeft tot een gespecialiseerd centrum voor transmissie.*

“Sindsdien is het niet meer stil geweest”

Door Hans Gerritsen

Als je gegrepen bent door de uitdagingen van de techniek kunnen er bijzondere dingen gebeuren. De versnellingsbak van de auto is een zeer complexe constructie waar de gemiddelde automonteur zich het hoofd over breekt en slapeloze nachten van heeft. Ben Ganzeboom heeft in de loop van de tijd de geheimen van de transmissie ontrafeld en heeft zich na een start met een algemeen reparatiebedrijf volledig toegelegd op versnellingsbakken. Er staat nu een prachtig bedrijf aan de Planthofsweg.

De Deux Chevaux

Het was een beslissend moment. Er was een klusje met de versnellingsbak van een Eend, officieel een Citroën Deux Chevaux. Ben was vakantiehulp bij autobedrijf Kempers aan de Bornsestraat, dealer van Mercedes en Citroën. Een broer van Ben was daar in dienst als

automonteur. Het klusje met de Eend was een opgave. De versnellingsbak is ingewikkeld, een technische puzzel die niet vanzelf tot een goed einde kan worden gebracht. “Je moet het zien, dat heb je of je hebt het niet”.

De aanloop

Al jeugdig was Ben al veel bezig met fietsen en motoren. Hij was ook aan het klussen met een VW-busje, in het bijzonder de versnellingsbak. Het aannemersbedrijf werd overgenomen door de oudste broer van Ben. Hijzelf ging na de lagere school naar de Ulo van het Canisius die hij voltooide. Autobedrijf Kempers, waar hij reeds bekend was als vakantiehulp, vroeg hem of hij bij het bedrijf wilde gaan werken. Hij trad als 17-jarige in dienst en deed daarnaast een technische opleiding bij de Ambachtschool aan de Rietstraat in Almelo. Hij bleef uiteindelijk drie jaar bij Kempers. Vervolgens werkte hij een jaar bij de

Betoncentrale in Hengelo waar hij het onderhoud deed aan het rijdend materieel, de zogenaamde mixers, de karakteristieke vrachtwagens met een draaiende kegel achterop teneinde het beton vloeibaar te houden.

De stap naar zelfstandigheid

In die tijd wist Ben dat hij graag zelfstandig een autobedrijf wilde beginnen. Hij stapte over naar transportbedrijf Rensink waar hij verantwoordelijk werd voor de vrachtwagens. Daar kreeg hij de kans om op de locatie van de Ootmarsumsestraat voor zichzelf te beginnen. Dat gebeurde op 1 april 1968. Rensink was zijn eerste opdrachtgever, met het onderhoud van de vrachtwagens. Rensink besloot echter na enige tijd te verhuizen naar de Aadijk. Ben kreeg de gelegenheid het pand te kopen. Dat was toen financieel niet haalbaar. Er diende zich een andere mogelijkheid aan. Fina verhuurde een bedrijfsruimte en pand aan de Rozenstraat. Dat was beschikbaar gekomen vanwege de verhuizing van Kees de Putter naar de Bornerbroeksestraat.

Een algemeen reparatiebedrijf

In 1972 verhuisden Ben en Ria naar de Rozenstraat. Het was toen een algemeen reparatiebedrijf. Via tevreden klanten komt er steeds meer werk op Ben af. Hij werkt aanvankelijk alleen in de garage. Ria deed de administratie en boekhouding. Ben had het geluk dat er een tijd geen Mercedesdealer in Almelo was. Omdat bekend was dat hij ervaring had met Mercedes werd een beroep op hem gedaan. Ook kwamen er veel klanten in het duurdere segment personenauto's, nl. Jaguar en Rover. Er ontstond in die tijd een samenwerking van Ganzeboom met een autospuiterij voor oldtimers. Ben nam het mechanische gedeelte voor z'n rekening, ook toen al vaak versnellingsbakken. In de avonduren deed hij diverse technische opleidingen (monteurs- en patroonsdiploma).

In 1976 konden Ben en Ria het bedrijf en het woonhuis aan de Rozenstraat kopen. Het tankstation werd beëindigd.

De koers verlegd

Begin jaren tachtig kwam er een moeilijke tijd voor het bedrijf. Meer en meer werden leaseauto's usance. Dit betekende dat reparatie en onderhoud verplicht werden gedaan bij de dealer van het betreffende merk. Het aantal klanten nam af. Ben ging op zoek naar alternatieven. Toen hij op zoek was naar onderdelen bij een autosloperij viel het hem op dat er regelmatig mensen waren die een versnellingsbak zochten. De eigenaar van de autosloperij gaf aan dat er veel vraag was naar dit onderdeel. Vanuit zijn belangstelling en kennis van versnellingsbakken besloot Ben deze markt nader te verkennen.

Een nieuwe markt

De middelste zoon van Ben en Ria, Michel had technische bedrijfskunde gestudeerd en was reeds betrokken bij het bedrijf. Hij besloot een mailing uit te doen naar alle garagebedrijven in Overijssel en Gelderland met het aanbod om versnellingsbakken te repareren. "Sindsdien is het niet meer stil geweest". Het bleek een gat in de markt. De versnellingsbak/transmissie is een technisch zeer complex onderdeel. Wanneer een garage hier niet regelmatig ervaring mee opdoet is en blijft het een erg complexe en tijdrovende opgave. Ganzeboom had de ervaring wel en had bovendien de ambitie om lastige vraagstukken tot een goed einde te brengen. Het was een oplossing voor veel garagebedrijven om dit werk uit te besteden. Ganzeboom ging zich uitsluitend richten op transmissie, de reparatie werd afgebouwd. Hij zorgde ervoor up-to-date te blijven. Er werden seminars in de VS bezocht toen de electronica zijn intrede deed. In de

Ben Ganzeboom werd geboren op 24 september 1944 in Zenderen. Hij was de jongste in een gezin met tien kinderen. Na de Ulo van het Canisius gaat hij werken bij autobedrijven en doet gelijktijdig een groot aantal autotechnische opleidingen. Hij begint reeds snel met een eigen bedrijf. Hij is getrouwd met Ria Ganzeboom-Roelofs. Ze hebben drie zoons Mark, Michel en Rob. Zij hebben inmiddels het management van het bedrijf overgenomen. Daarnaast hebben ze zes kleinkinderen. De oudste, Sergio, werkt na afronding van de studie bedrijfskunde inmiddels ook bij het bedrijf. De derde generatie Ganzeboom.

Verenigde Staten bleek transmissie een hele bedrijfstak te zijn, dit vanwege het feit dat er in die tijd in bijna elke Amerikaanse auto een automaat was. “Op elke hoek was wel een versnellingsbakkenboer”.

Groei en verhuizingen

Het bedrijf kreeg steeds meer opdrachten en nam meer mensen in dienst. De Rozenstraat werd te klein. Het bedrijf verhuisde in 1993 naar de Twentelaan en Ria en Ben gingen in Aadorp wonen. De panden aan de Rozenstraat werden gekocht door woningstichting St. Joseph. Deze realiseerde hier, alsmede op de locatie van het aanpalende café-restaurant Royal, de Padberghof, een appartementencomplex. Het bedrijf aan de Twentelaan werd diverse malen uitgebreid, totdat ook hier de grenzen in zicht kwamen. In 2009 werd de stap gezet naar de huidige locatie aan de Planthofsweg. Momenteel heeft het bedrijf 45 werknemers en de drie zonen van Ben en Ria hebben het management overgenomen. Ben is nog steeds actief betrokken bij het bedrijf in andere hoedanigheden.

Onderdelen en reparatie

Ganzeboom wilde graag zelfstandig zijn, niet afhankelijk van andere binnenlandse bedrijven. Vandaar dat ze midden jaren negentig zijn begonnen met het investeren in machines om alles zelf te kunnen doen, zoals de revisie van zogenaamde koppelomvormers. Gelijktijdig is men begonnen met het aanleggen van een

voorraad van versnellingsbak-onderdelen. Het bedrijf is ook actief geworden in de handel van onderdelen. Het leidde er toe dat Ganzeboom het bedrijf geworden is wat het nu is. De groothandel van versnellingsbakonderdelen wereldwijd en reparatie en revisie. Juist die combinatie maakt dat Ganzeboom klanten inhoudelijk beter kan adviseren over gewenste oplossingen. Er is in 2000 ook een bedrijf in Rosmalen opgericht waar Ganzeboom een meerderheidsbelang in heeft. Dit is in 2018 verhuisd naar Nuland.

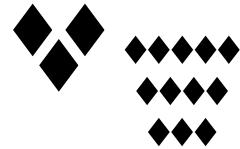
Het werkgebied voor reparatie strekt zich uit tot Duitsland, België en Frankrijk. In Frankrijk heeft Ganzeboom ook een belang in een versnellingsbakkenbedrijf. In praktisch alle Europese landen wordt gewerkt met distributeurs.

De drijfveer

De fascinatie voor de technische complexiteit van de versnellingsbak heeft Ben Ganzeboom gebracht tot waar hij, Ria, zijn zonen en de medewerkers nu zijn. Reeds vroeg werd hij gegrepen door de intellectuele puzzel die een defecte of te reviseren versnellingsbak met zich mee brengt. Een opgave die qua complexiteit reparaties aan andere onderdelen van een auto ver te boven gaat. Ben voelde zich uitgedaagd, “zou niet rusten”, voordat dat het probleem opgelost zou zijn. Er is geduld voor nodig, inzicht en analyse, en een ijzeren wil om het voor elkaar te krijgen. Dat hebben klanten herkend en het heeft gemaakt dat er bloeiend bedrijf staat dat veel betekent voor klanten, medewerkers en Almelo.

Nieuws van Stad & Ambt

Lezingen Historische Kring Stad en Ambt Almelo, najaar 2023

Het parkeerterrein aan Het Kolkje is gratis beschikbaar voor bezoekers.

9 september Open Monumenten Dag 2023

11 oktober

Plaats: Bibliotheek Almelo

Tijd: 19.30 uur

Oktober is de maand van de geschiedenis met het thema:

Eureka !!

Opnieuw werken Bibliotheek Almelo en de Historische Kring samen.

Beelden en verhaal **Hans Krol**, gedichten **Willem van Dooren**, muziek en zang **Peter Schoof**.

Onderwerp: "Eureka: van Hiroshima naar Almelo en Transitie, van Curie naar Kistemaker"

8 november 2023

Plaats: De Schouw

Tijd: 20.00 uur

Spreker: **Peter van der Molen**, oud-journalist.

Onderwerp: Cervantes, geestelijk vader en rolmodel voor Don Quichote.

13 december 2023

Plaats: De Schouw

Tijd: 20.00 uur

Spreker: **Arend Heideman**

Onderwerp: Waterputten rond Almelo, van levensbron tot tuindecoratie.

Houd de website in de gaten voor informatie over datum en locatie voor de Nieuwjaarsbijeenkomst met Thomasvaer & Pieternel.

Van het bestuur

Beste donateurs, adverteerders en andere belangstellende lezers,

Deze zomer hebben we gelukkig, in tegenstelling tot vorig jaar, meer te maken gehad met het vertrouwde Hollandse weer en dat gold ook voor de vakantie naar de Duitse Hanzesteden.

De stad Hamburg heeft veel indruk op mij gemaakt. Niet alleen vanwege de historie ervan, maar eigenlijk nog meer door het zinloze bombardement op Hamburg (Operation Gomorrha) tussen 24 juli en 3 augustus 1943; nu 80 jaar geleden. De tentoonstelling, in de crypte van de voormalige kerk St. Nikolai, laat zien wat de vreselijke gevolgen waren. En tevens wordt daarbij verbinding gemaakt met de bombardementen op Warschau en Rotterdam.

Deze tijd heb ik verder o.m. benut met het lezen van het boek *De Zwijger* van René van Stipriaan. Een prachtige biografie over het leven van Willem van Oranje, dat tegelijkertijd ook een inkijk geeft in wereld van toen. Almelo komt in het boek alleen maar voor op een kaart aan de binnenzijde van het boek, maar dat wil natuurlijk niet zeggen dat onze stad niet een hele eigen geschiedenis kent. Integendeel en als Historische Kring Stad en Ambt Almelo ontleen we daar met grote en kleinere zaken, ons bestaansrecht aan. Dit tot op de dag van vandaag en ook naar de toekomst toe, die opvolgende generaties weer als geschiedenis zullen duiden.

Een nieuw project wat we als historische kring hebben opgepakt betreft het herstellen en conserveren van, in eerste instantie, vijf voormalige drinkwaterputten, dit met financiële steun van Huize Almelo, de gemeente Almelo, de Stichting Stadsherstel en de Stichting Agrarisch Erfgoed Almelo. Het is ook de bedoeling dat deze locaties na herstel bezocht kunnen worden.

Om de communicatie over wat we doen te verbeteren zijn we op 1 juli gestart met een Nieuwsbrief die regelmatig zal verschijnen om u op de hoogte te houden van onze activiteiten; dit naast de informatie op de website en de berichten in ons blad Stad & Ambt. Hopelijk draagt dit initiatief ook bij aan het vergroten van de betrokkenheid van de zijde van de donateurs en mogelijke inbreng. In dat verband nog een oproep aan u om uw mailadres, als dat nog niet bekend is, aan te leveren.

Dit kan via een mailtje naar: bestuur@historischekringalmelo.nl

Als bestuur kijken we uit naar uw aanwezigheid bij de lezingen in het komende najaar, waarvan de eerste staat gepland op 11 oktober a.s., wederom in samenwerking met de bibliotheek.

Graag tot dan en met hartelijke groet,

Theo van Rijmenam
voorzitter